

«Βιώματα - Κύπρος 1974»

Pifocodachus 10/7/1977

ΕΝΑ ΒΙΒΑΙΟ ΤΗΣ ΛΙΝΑΣ ΣΟΛΩΜΩΝΙΔΟΥ

Το βιβλίο της Λίνας Σολωμωνίδου «Βιώματα—Κύπρος 1974» «Έκδοση — «Κέδρος» επιθεωρήθηκε μέσα μου μιά αλήθεια... Ότι η τραγωδία της Κύπρου, τα βιώματα του '74 είναι μιά ανεξάντλητη πηγή θεμάτων, που τρέφει και θα τρέφει για καιρό την λογοτεχνία μας με ισχυρά κεντρικά στοιχεία και πλούσια θέματα. Κι αν υπάρχει κάτι που από πρώτη ματιά θα πρέπει να καταγραφεί αυτό είναι το ενεργητικό της συγγραφίστριας, ταξινόμησε και καταγράφει σε μιά ζωντανή, καθαρή γλώσσα ενός τόσο πλούσιου, αυθεντικού υλικού από το διαρκές, ματσορεκτό εκείνο κολλοκάρι. Είναι δύσκολο να προσδιοριστεί επακριβώς ο χαρακτήρας των «Βιωμάτων...» Δεν πρόκειται περί δημοσιογραφικού είδους. Το υλικό που είναι συσσωρευμένο εδώ ενώ ακολουθεί το χρονικό των γεγονότων ταυτόχρονα φιλοδοξεί να δώσει και την ψυχολογία τους. Όλα εκείνα τα πρόσωπα που παρέρχονται μέσα από τις 325 σελίδες του βιβλίου, οι οπλαρχηγοί της ΕΟΚΑ Β', εκείνοι που πολέμησαν το πραξικόπημα, οι εθνοφρουροί που δρούσαν στην εισβολή μέσα στο χάος της προδομένης άμυνας στις πλαγιές της Κερυνείας, οι γυναίκες που δύναν με τα μάτια τους κι ένωσαν όλη την φρίκη και τον εξευτελισμό της κατοχής, οι Τουρκοκύπριοι, όλα αυτά τα πρόσωπα αποκτούν στην πορεία της αφήγησης οντότητα. Στις καλύτερες περιπτώσεις ζούν μάλιστα μιά δική τους ζωή έτσι όπως προκαλούνται από την συγγραφέα να πάρουν θέση πάνω στα φλέγοντα προβλήματα, προσκολλούνται ν' αποκαλύψουν τον έναν τους, να ξεδιπλώσουν μπροστά μας τα ελαττήρια των πράξεών τους. *Ολ' αυτά φυσικά δινοούνται μέσα από τους ίδιους κι αυτό είναι ένα πρόβλημα που έχει

συνεχώς στα χέρια της ή Λ. Σ. Γιώε δηλαδή να δώσει μιά ψυχολογία της ιστορίας που νάναι όσο το δυνατό πιο αντικειμενική. Το αν αυτό το πρόβλημα λύθηκε και ποιός ο βαθμός της λύσης του αυτό είναι ένα άλλο ζήτημα που η απάντησή του δεν νομίζω να έπρεπε την επιτυχία ή όχι του συγκεκριμένου βιβλίου. Και τούτο γιατί στα χέρια μας δεν έχουμε ιστορική πραγματικότητα αλλά λογοτεχνικό βιβλίο και σημασία έχει το συνολικό αισθητικό αποτέλεσμα της δουλειάς. Υπάρχουν μέρη όπου ο αναγνώστης θα παραμείνει κάπως κομπαιμένος έναντι ορισμένων αφηγήσεων.

Εύτυχως όμως οι περιπτώσεις αυτές είναι πολύ λίγες γιατί η συγγραφέας κρατά με στιβαρό χέρι τα νήματα. Όσο και να μη φαίνεται, αυτή κατευθύνει. Ίδιαίτερα εκεί όπου αντικύβητος της βραδείας όπλαρχηγός της ΕΟΚΑ Β' τα ερωτήματα της πέφτουν απάνω, επιμένει, στριμώχνει, ξεσκεπάσει χωρίς η ίδια να διατυπώνει δικές της απόψεις.

ΤΟΥ Π. ΠΑΙΟΝΙΔΗ

Με τις ανατινάξεις των αστυνομικών σταθμών: — Αυτό ήταν μονάχα ένα μέρος. Δεν πρέπει να κλείσει από το ένα! Ξέρεις τί θρασευστήρια τράβηξαν οι δικοί μας στις φυλακές; Τότε που ανατινάχτηκε ο αστυνομικός σταθμός Λεμεσού εγώ έδωσα την εντολή! Λυπάμαι μονάχα, που δεν καταφέραμε ολόκληρος όπως η Βοσνίλη! Έγώ έκαμα και το πλεονέκτημα για νη τον αδειάσαν, για να μη υπάρχουν θύματα. — Επιμένω! — Και πάλι δεν καταλαβαίνω πώς θα γινόταν η Έκωση. — Η Λ. Σ. επιμένει πολύ στις συνεντεύξεις της ν' ανακαλύψει όλα εκείνα που συνέβησαν στην διαμόρφωση των χαρακτήρων των ηρώων της. Γι' αυτό από μιάς πλευράς θα μπορούσε να πει κανείς ότι στα «Βιώματα...» υπάρχουν τα στοιχεία ενός θεατρικού έργου. Είναι εκπληκτικό αλλά τα πρώτα θέματα, οι πρώτες προσλήψεις σ' ένα βαθμό μοιάζουν,

στην ερώτηση «σαν παιδί τί θάβελος να γίνεις όταν μεγαλώσεις, ποιό ήταν τόνειός σου», ο οπλαρχηγός Κωνσταντίνος δίνει την απάντηση «ο Πόλεμος». Ο σπλαρχηγός Νικήτας σαν παιδί ήθελε να γίνει σαν τους ήρωες του '21. «Ορκίστηκε: «Θά γίνω κ' εγώ σαν κι αυτούς». Το πρώτο βιβλίο που διάβασε σαν παιδί ο ταγματάρχης Στέφανος ήταν «Η ηρωϊκή της Ελληνικής Επανάστασης», στο ξαναδιάβασα, σκόρπισαν τα φύλλα του». Ο πατέρας του ήταν λέει αντικομμουνιστής, είχε μιά μεγάλη πινακίδα στο μαγαζί του που λεγε «Εθνικός» και «εν παραλίπε ευκαίρια να μου μιλήσει για τις ιδέες του...»

Και συνεχίζει: «Θαύμαζα τον πατέρα μου! Διάβαζε αναγνώσματα αντικομμουνιστικά και δάκρυα, ο «Ευρισμός στη Γαλιζία πατρίδα...» — Έτσι όπως ζωντανεύει μέσα από τις συνεντεύξεις αυτές η μορφή των προσώπων αυτών, ο χαρακτήρας, οι αντιλήψεις, το ιδεολογικό πιστεύω, κατανοεί πολλά πράγματα για τις περιπέτειες μέσα στις οποίες ρίχτηκε το ηρώο. Απουσιάζουν κατ' αρχή οι πολιτικοί συλλογισμοί από τις εκτιμήσεις τους. Ούτε και τώρα μετά την τραγωδία και τα έρειπια δεν διαφαίνεται μιά κάποια διάθεση έστω σοδαφής επανεκτίμησης όλων όσων έγιναν και για τα οποία διαδομάτισαν οι ίδιοι πρωτεύοντα ρόλο. — Υπάρχει φυσικά η άποψη που διατυπώνεται πως η «ΕΟΚΑ Β'» «δεν είχε σχέση» με το πραξικόπημα. Αυτή η άποψη προχωρά σε μιά περίπτωση (Κωνσταντίνος) μέχρι του Ισχυρισμού ότι το πραξικόπημα έγινε... για να πέσει η Χούντα! Αυτόν τον Ισχυρι-

σμό όμως τον καταρρίπτει ο αντισυνταγματάρχης Λευτέρης του εφεδρικού (είναι πολύ εύκολο να καταλάβει κανείς ποιός κρύβεται πίσω από το ψευδώνυμο) που υπογραμμίζει ότι το σχέδιο «Αττίλας» ήταν ούσιαστικά το σχέδιο «Απόλλων» που βρέθηκε στα χέρια του Σύρου. — Το σχέδιο «Απόλλων» — τονίζει ο αντισυνταγματάρχης — λέγε να κτυπήσουν οι πραξικόπηματιες παντού εκτός απ' την Κερύνεια και τον τουρκικό θύλακα στη Λευκωσία. Μετά δέβαινα θα έπακολευθούσε η εισβολή, θα ερχόταν κι' η Ελλάδα από την άλλη κι' έτσι θα γινόταν η διχοτόμηση. — Υπάρχει επίσης κι εκείνη η νότα του «όταν δεν έγινε η Έκωση» με το πραξικόπημα τότε ανέληψθη ο Νικήτας πώς ένα προδοσία.

Όλ' αυτά όμως δεν αλλοιώνουν σοδαρά τα πράγματα και οπωσδήποτε δεν εξιλιώνουν. Κι' ούτε είναι τέτια η πρόθεση των «Βιωμάτων...» — Στις συνεντεύξεις με τον αστυνομικό λοχία Νίκο, με τον Διάκο, με τον υπαστυνόμο Αντώνη, με τον υπαστυνόμο Αντρέα, με τον αντισυνταγματάρχη Λευτέρη, με τον Σύρο τον άνεψιό του Μακαρίου, (είναι όλα ψευδώνυμα πραγματικών προσώπων), προβάλλει η μορφή προσώπων που πολέμησαν το πραξικόπημα. Είναι ώραιες αυτές οι μορφές, η μεγαλύτερη διαπασών μέσα στην οποία κινούνται, η τοποθέτησή τους έναντι των γεγονότων βοηθά την συγγραφέα να κινηθεί πιο άνετα. Έδώ δγαίνου στην επιφάνεια αρκετά ενδιαφέροντα στοιχεία περίοδου, όπως επίσης και στοιχεία που δίνουν την άνετοιμότητα του κράτους ν' αντιμτωπίσει το κακό που έρχεται. — Η παλληκαριά είναι ένα, διαφαίνεται όμως εδώ κι ένα αίσθη-

Κη 2.34

Οοδινογιτα παιδικά μάτια γεμάτα άποια και φόβο από τις συνέπειες της κυπριακής τραγωδίας.

*Από λοιπόν το παρελθόν του πάνω στις προσόψεις των επιδημικών παλατιών της Τσαρικής Ρωσίας. Μένουν άτφια, απείραχτα, συντηρημένα με ξεχωριστές φροντίδες, μαρτυρίες της χλιδής, των μεγαλείων, της δύναμης μιάς τάξης που πέρασε στον Ιστορικό της θάνατο. Μά τώρα δεν κατοικούνται από μεγάλους Δούκες, από Πρίγκιπες και από χρυσοφορεμένους αόλικούς. Έβγιναν μουσεια, έβρες πολιτιστικών οργανώσεων, έπιστημονικά κέντρα για την εξυπηρέτηση του συνδου. Στους πεντακάραους και πλατείες δρόμους του, περπατώντας κάτω από το διλιτισμένο φως της πανύψηλης σημάδας, αναμένεις την παρουσία των μεγάλων του τέκνων. Νά προβάλλουν οι σιλουέτες του Πούσκιν, η βιβλική φυσιογνωμία του Τολστόι, η θρασευσμένη μορφή του Ντστογιέφσκι, τα άνειροπόλα μάτια του Μαξίμ Γκόρκυ. Νομίζεις πως έμεινε κάτι από την πνευματική τους παρουσία που περιδιαβάει τις βραδυνές ώρες στις όχθες του Νέβα. Έτσι, όπως οι όμιχλες

εδώ, είναι μιά πολιτεία άχρονη γιατί συνταιριάζει αρμονικά το παρελθόν, τα καταπιηκτικά επιτεύγματα του σήμερα και τί σιγουριά για το αύριο. Ζει σε μιά συνεχή ροή, σαν τα κανάλια του ποταμού του, που κινούνται άστατά μέσα και εισχωρούν πέρα μακριά στην άπύθμηνη θάλασσα.

Μεταξύ των άλλων, ο συγγραφέας αναφέρει ότι ο πατέρας του, ο αντισυνταγματάρχης Λευτέρης, είχε μιά μεγάλη πινακίδα στο μαγαζί του που λεγε «Εθνικός» και «εν παραλίπε ευκαίρια να μου μιλήσει για τις ιδέες του...»

μα πικρίας για όρισμένα πράγματα, για την συμπεριφορά του κράτους έναντι των συνωμοτών, ή αδράνειά του. Ένδιαφερό προκαλεί εδώ και η ομολογία ότι στέλεχος της Άριστερας πλοήλασε τον αστυνομικό διοικητή του Άη Γιάννη και του πρότεινε εκατό άνδρες για ν' αντισταθούν στο πραξικόπημα. — Είναι όπισθιμένοι; — ρώτησε ο Ύπαστυνόμος Αντώνης — Όχι! — Νά μην έρθουν — ήταν η απάντηση. — ΟΙ σελίδες οι αφιερωμένες στην εισβολή δίνουν μιά εικόνα πραγματικού χάους και σύγχυσης. Κανένας δεν ήξερε τί γινόταν κι' αντίσταση στον εισβολέα ήταν κυρίως θέμα προσωπικής λεβεντιάς των άμουστακων παιδιών. Άπό την κάθε αφήγηση προβάλλει η προσορία των χουντικών αξιωματικών. Ο Έλλαδίτης διοικητής στην Γομαρίστρα έδωσε τους εθνοφρουρούς, που πήγαν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους. — Φύγετε απ' εδώ — τους ειπέ — Τι να σας κάνω εγώ μαρε Κομμουνιστές.

*Όταν πήγε κάποιος άνθυπολοχαγός των ΛΟΚ στον στρατιωτικό διοικητή στον Κοιτεμένο και ζήτησε επείγουσα βοήθεια για νά κρατήσει τις θέσεις του στις πλαγιές του Πενταδακτύλου εκείνος έπί λέξει του ειπέ: — «Και ποιός σου λέει ρε κόπα, να πώς θα δαρέσουν και αύριο;» — Άντί για βοήθεια ο διοικητής έδωσε οδηγίες να φύγει και μιά διαοίρια πούχε πάει για ένα άσχηπο. — Σε μιά άλλη περίπτωση ένας χουντικός διοικητής άρνήθηκε να στείλει όπλα που του ζητήθηκαν από όμαδα που σφυροκοπούσαν άγρια. «Άυτό του Μακαριακού θα στείλωμε μπροσυνιγκ;» — ήταν η απάντησή του. — Ίσως να παρατραβάνε κάπως αυτές οι αφηγήσεις για τις μάχες και να πέφτει το ενδιαφέρον με τις λεπτομερείες κι' εδώ όμως σημασία έχει η γενική έντύπωση. Κι' εκείνο που θγαίνει είναι το πως ρίχτηκε ο λρος μας από την μιά μερα στην άλλη μέσα στο κομμινι μές άντις σύγκρουσης. — Το βιβλίο της Λ. Σ. δεν έχει τέλος. Θα μπορούσαν να προστεθούν σ' αυτό κι' άλλα πολλά βιώματα που θα μπορούσαν μάλιστα ν' αντικαταστήσουν και όρισμένα στις τελευταίες σελίδες που ύστερούν κάπως από άποψη έμπειριών. Άδύνατα μές φαίνονται τα κείμενα με τους Τουρκοκυπρίους και τα ερωτηματικά που διατυπώνονται στο τέλος για την άξιοπιστία των όσων λένε μείωνει άκομη περισσότερο την αξία του κειμένου. Φυσικά οι τουρκικές μάζες βρίσκονται στον βορρά, είναι εκτός άκτίνας είναι κι' αυτό όμως μιά γραμμή στην πλακατή, γκρίζα πέτρα που βρήκε στο Μουσείο Λεμεσού η συγγραφέας και που της έδωσε την άφορμή να δώσει την μορφή που έδωσε στο βιβλίο της. Είναι κι' αϊτοι μέρος οργανικό αυτού του τόπου. Ίσως μιά μεγαλύτερη έπιμονή γύρω από το θέμα των σχέσεων μεταξύ των δυο κοινοτήτων, θθαύλειφε κι' εκείνες τις έντυπώσεις που μένουν από κάποιες αφηγήσεις αιχμαλώτων και εγκλωβισμένων.

Μέσα στον σίφωνα του πολέμου και του φανατισμού που καλή λέρησαν οι έπιδομίες αλλά κι' οι δικοί μας σωδοιστές (κι' αυτά διασφαινονται κάπου-κάπου) ήταν έπομένο να έκολληθούν όλα τ' άρνητικά στοιχεία — η βαρβαρότητα κι' η σοσιατική άκομη συμπεριφορά. Κι' εδώ όμως άκόμα ξεπροβάλλει κι' η άλλη πλευρά. Ρωτιέται ο Άγγελος που πέρασε τα πάνδεινα στην αιχμαλωσία. — «Πές μου Άγγελε για τους Τούρκους, νιάβεις μίσος;» — «Ναι, μίσος για όλους τους Τούρκους, άπαντά. Κι' άμέσως προσθέτει. — Δηλαδή... όχι για όλους! Δέ μπορώ να μη θυμώμαι τον Χαλήμ, τον Νεβζά...» Αυτά τα στοιχεία θα μπορούσαν να τονίστουν κάπως περισσότερο. — Η δική μας αλήθεια θγαίνει από τα δάθη της δικιάς μας γής — καταλήγει η συγγραφέας. Και κάπου αλλού: «Η άρχή είναι άπλη. Η αλήθεια είναι άπλη. Μονάχα που πρέπει να σκάψεις να βρεις την ρίζα». — Αυτή η έπιμονή στην ανάκαλυψη της ρίζας μας, αυτή η έπιμονή στην έρευνα, στην ολόπλευρη έρευνα με όλα τα μέσα που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο συγγραφέας, είναι κατά την άποψη μου ένα στοιχείο ύγείας και σφρη γηλότητας που πρέπει να έπισημανθεί, να χαιρετιστεί και να ενέταρυνθεί από την λογοτεχνική μας κριτική. Γιατί δεν χρωεί καμιά αμφιβολία πως μόνο πάνω σ' αυτή την βάση θα δημιουργηθούν ένας τέχνης άντάξια των θρασευστικών Ιστορικών στιγμών που περνά η Κύπρος, έργα τέχνης που θα έπιδιώσουν μέσα στον χρόνο.